

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ขยะเป็นปัญหาสำคัญของชุมชนเมือง โดยเฉพาะเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากรจำนวนมาก ก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งนับวันจะมีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเกิดปัญหาขยะล้นเมือง ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สังคม ประกอบกับค่านิยมการบริโภค ส่งผลให้มีการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ทั้งสินค้าและบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อน ใช้วัสดุที่สลายตัวตามธรรมชาติช้าและยากแก่การกำจัด

ปี พ.ศ. 2548 มีปริมาณขยะเกิดขึ้นทั่วประเทศ 14.3 ล้านตันหรือ 39,221 ตันต่อวัน เขตกรุงเทพมหานครมีปริมาณขยะที่เก็บขนได้วันละ 8,291 ตัน ปริมาณขยะในเขตเทศบาลและเมืองพัทยาเกิดขึ้นประมาณวันละ 12,635 ตัน ส่วนนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลมีขยะเกิดขึ้นประมาณวันละ 18,295 ตัน และในปี พ.ศ. 2549 เขตกรุงเทพมหานคร มีปริมาณขยะที่เก็บขนได้วันละ 8,379 ตัน เขตเทศบาลและเมืองพัทยาเกิดขยะประมาณวันละ 12,912 ตัน ส่วนนอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลเกิดขยะขึ้นประมาณวันละ 18,697 ตัน (กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด, กรุงเทพมหานคร. 2549)

การคัดแยกขยะและของเสียอันตรายที่เหลือใช้จากชุมชนเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์และการติดตามข้อมูลสถานการณ์ขยะ จะช่วยให้สามารถวางแผนจัดการขยะได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ ประชาชนทุกคนเป็นผู้ก่อให้เกิดขยะจำนวนมากเหล่านี้ โดยเฉพาะขยะบรรจุภัณฑ์ที่ยากต่อการกำจัดเช่น ถุงพลาสติก โฟม ที่มีเพิ่มขึ้นตลอด ในขณะที่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบยังไม่สามารถดำเนินการจัดเก็บและกำจัดได้หมดในแต่ละวัน จึงเกิดปัญหาขยะตกค้าง รวมทั้งวิธีการกำจัดยังดำเนินการไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เช่น การเทกองกับพื้น การเผาในที่โล่ง เหล่านี้ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กลิ่น คับ การปนเปื้อนของแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน การแพร่กระจายของแมลงต่าง ๆ แมลงวันและสัตว์นำเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สร้างความเดือดร้อนรำคาญและเป็นที่รังเกียจของประชาชนทั่วไป

ชุมชนอยู่เจริญบุญมาซึ่งตั้งอยู่ที่ ถนนเลียบบคูนายกิม สาย1 แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ก่อตั้งเป็นชุมชนเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2543 จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนประชากร 2,580 คน จำนวนครัวเรือน 523 ครัวเรือน มีปริมาณขยะ 4 ตันต่อวัน ปริมาณเฉลี่ย 1.55 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน (กองพัฒนาชุมชน, เขตดอนเมือง. 2549) โดยมีรถเก็บขนขยะของเขตดอนเมืองเข้ามาเก็บขนขยะทุกวัน ส่งไปคัดแยกที่ศูนย์คัดแยกขยะท่าแร่ จังหวัดสกลนคร กรุงเทพมหานครและใส่รถบรรทุกนำไปกำจัดโดยวิธีฝังกลบ ที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม นอกจากนี้ในแต่ละวันมีรถซาเล้งและรถกระบะเข้ามารับซื้อของเก่าทุกวัน ๆ ละ 3-4 คัน บางวันมีเศษขยะที่คนทิ้งไม่ถูกที่ ขยะล้นถัง หรือสุนัขมาค้นหาอาหารกินทำให้เศษขยะกระจายบนพื้นดิน ก่อให้เกิดทัศนียภาพที่สกปรกเหม็น ภายในบริเวณชุมชนจำนวนถึงขยะรองรับไม่เพียงพอ ถึงขยะที่มีขนาดเล็กมีลักษณะเก่าและชำรุดหลายใบ ขยะที่ทิ้งส่วนใหญ่มีลักษณะการทิ้งรวมกันโดยไม่มีการคัดแยกหรือนำมาทำให้เป็นประโยชน์

ธนาคารขยะชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาขยะของชุมชน ดังมีตัวอย่างชุมชนที่ดำเนินการประสบความสำเร็จได้แก่ ธนาคารขยะชุมชนร่วมกันสร้าง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ธนาคารขยะชุมชนวัดกลาง ซอยลาดพร้าว132 กรุงเทพมหานคร และธนาคารขยะชุมชนตำบลหนองสูงเหนือ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น ฉะนั้นถ้าจะนำการจัดตั้งธนาคารขยะมาประยุกต์ใช้ในชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเขตดอนเมือง ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ให้การสนับสนุนทำประโยชน์ให้กับชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาและแก้ปัญหาขยะเกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งประชาชนมีความสุขและเป็นตัวอย่างของชุมชนอื่น ๆ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการจัดการขยะของธนาคารขยะชุมชนอยู่เจริญบุญมาว่ามี การจัดการขยะของชุมชนอย่างไรเช่น ถูกหลักสุขาภิบาล มีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ให้แก่ชุมชน ก่อให้เกิดการลดปริมาณขยะชุมชน นำไปสู่การพัฒนา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของ ประชาชนในชุมชนทุกคนให้ดีขึ้นซึ่งเป็นการสอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่10) พ.ศ. 2550 - 2554 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในด้านการเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง มีระบบการบริหารจัดการงบประมาณ การเงินและบัญชี มีการพัฒนาให้เกิดการสร้างงานเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่ม บริหารจัดการให้เกิดการออมทรัพย์ เป็นผลประโยชน์กลับสู่ชุมชนและส่งผลดีต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

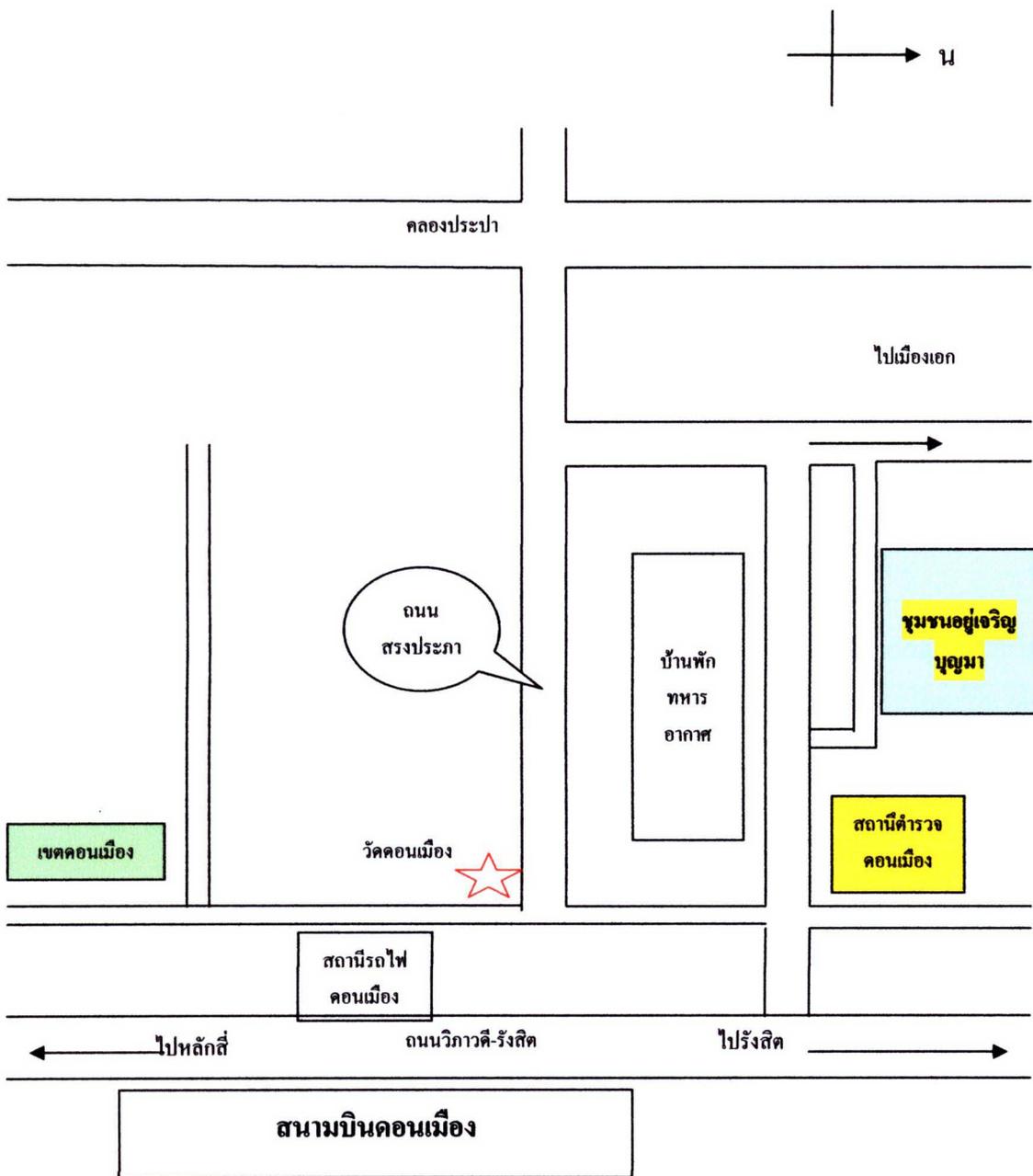
1. เพื่อศึกษาการจัดการธนาการขยะสำหรับชุมชนอยู่เจริญบุญมา เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนาคู่มือฝึกอบรมประชาชนให้มีความตระหนัก ได้รับความเข้าใจ ทักษะ เจตคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการธนาการขยะสำหรับชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวทางการจัดการธนาการขยะชุมชนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น
2. ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรทิ้งขยะและการมีส่วนร่วมในการป้องกันและ แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
3. ทำให้ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนเช่น ทัศนะอูจาด กลิ่นเน่าเหม็น แหล่ง เพาะแมลงและแพร่เชื้อโรค
4. ได้คู่มือฝึกอบรมประชาชนเกี่ยวกับการจัดการธนาการขยะชุมชนตามกระบวนการ สิ่งแวดล้อมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ชุมชนอยู่เจริญบุญมา ประกอบด้วยพื้นที่หมู่บ้านอยู่เจริญและหมู่บ้านบุญมา ถนนเลียบคูนายกิมสาย1 แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีพื้นที่ 396 ไร่ มีผู้อยู่อาศัยจำนวน 523 ครัวเรือน มีประชากร 2,580 คน ตำแหน่งที่ตั้งธนาการขยะชุมชน อยู่ในบริเวณหมู่บ้านอยู่เจริญ ซอย 7 ดังแสดงในภาพที่ 1.1
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ประชาชนในชุมชนอยู่เจริญบุญมา การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเทียบอัตราส่วน 10:1 ครัวเรือน เพื่อให้กระจายครอบคลุมทั่วพื้นที่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 ครัวเรือน
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย 10 เดือนตั้งแต่เดือนมกราคม- ตุลาคม พ.ศ. 2552

ภาพที่ 1.1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนอยู่เจริญบุญมา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชุมชน หมายถึง ชุมชนอยู่เจริญบุญมา ประกอบด้วยหมู่บ้านอยู่เจริญและหมู่บ้านบุญมา มีจำนวนรวม 523 ครัวเรือน ตั้งอยู่ที่ ถนนเลียบคูนายกิมสาย1 แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

ขยะ หมายถึง เศษของเหลือทิ้งกระบวนการผลิตและการใช้สอยของมนุษย์หรือสิ่งของ ที่เสื่อมคุณภาพ ขำรุด หมดสภาพการใช้งาน หรือสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้วที่ทิ้งจากบ้านเรือน ที่พักอาศัย ตลาด โรงเรียน โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น เช่น เศษอาหาร เศษกระดาษ เศษพลาสติก และเศษโลหะ

ขยะรีไซเคิล หมายถึง ขยะหรือวัสดุที่ใช้แล้วมาผ่านกระบวนการผลิตเป็นสินค้าใหม่ โดยโรงงานอุตสาหกรรม (กองวิชาการและแผนงาน สำนักรักษาความสะอาด, กรุงเทพมหานคร. 2549:3)

ธนาคารขยะชุมชน หมายถึง องค์กรอย่างไม่เป็นทางการที่จัดตั้งขึ้น โดยกลุ่มบุคคลในชุมชน เพื่อทำหน้าที่รับซื้อ รวบรวม คัดแยก เก็บรักษาและขายขยะที่ยังสามารถใช้ประโยชน์อื่นได้

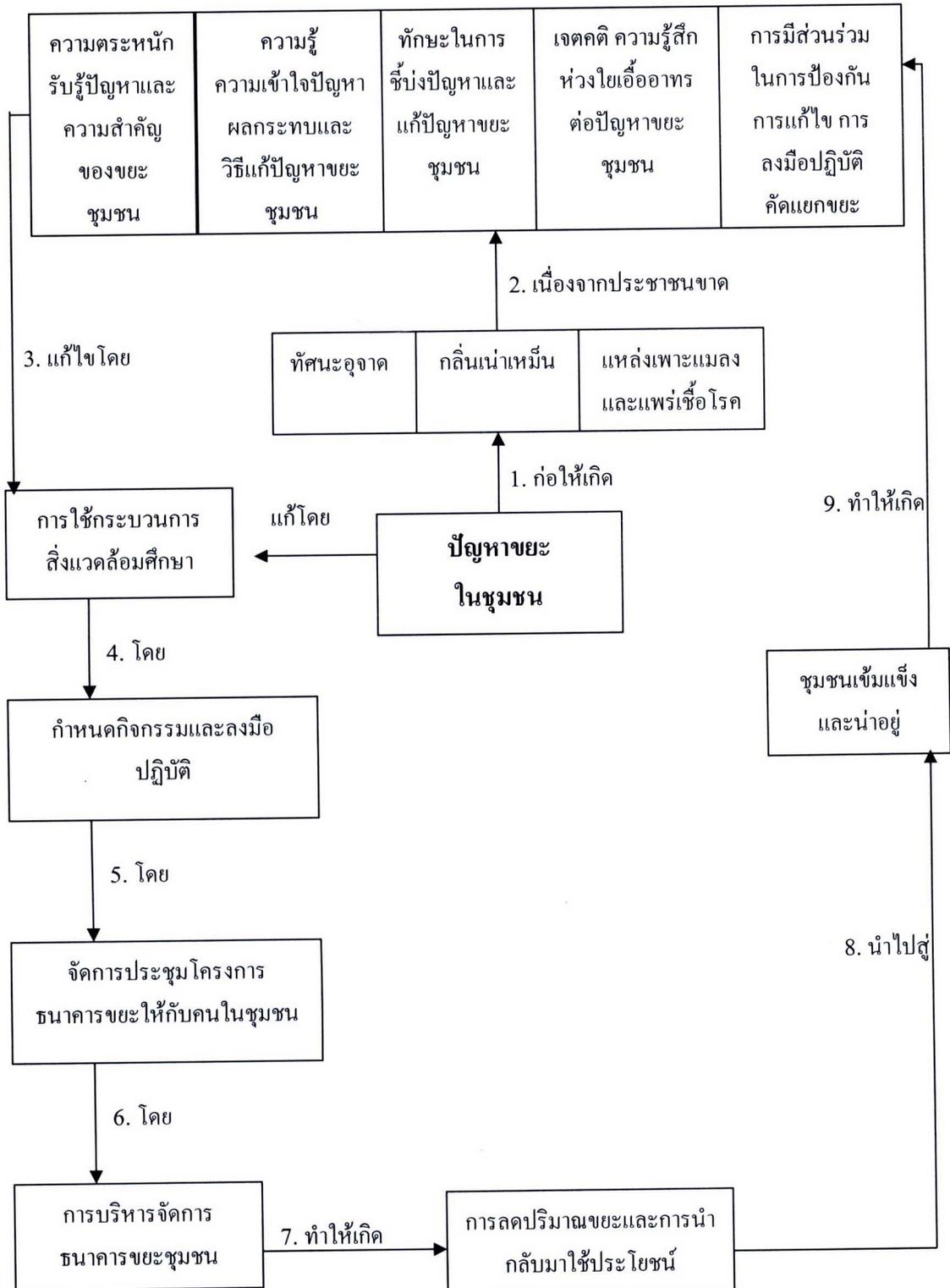
คำสำคัญ (Key word)

ขยะ	Waste
การจัดการขยะ	Waste Management
ขยะชุมชน	Community Waste
ธนาคารขยะชุมชน	Community Waste Bank

กรอบแนวคิดการวิจัย

ขยะเป็นปัญหาเรื้อรังและเป็นเรื่องที่คุณคนจะต้องร่วมมือรับผิดชอบ เพราะขยะเกิดจากการกระทำของคุณคน นอกจากการแก้ปัญหาแล้วจะต้องป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาใหม่ขึ้นอีก ปัจจุบันการแก้ปัญหาอย่างไม่พอเพียงไม่สมดุลกันซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีส่วนเกี่ยวข้องแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษา การวิจัยจะมุ่งเน้นการแก้ปัญหาขยะชุมชนด้วยการจัดการธนาคารขยะสำหรับชุมชน โดยให้การศึกษาแก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะและการนำขยะกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประชาชนในชุมชนจะได้มีความตระหนัก รับผิดชอบต่อปัญหา ร่วมกันแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น มีการจัดการขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล พร้อมทั้งพัฒนาทักษะในการแยกประเภทขยะ พัฒนาเจตคติและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม จนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทิ้งขยะด้วยกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา

กระบวนการให้การศึกษา จะต้องให้ประชาชนได้มีการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยจัดทำเป็นโครงการฝึกอบรมให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมาย และจะต้องมีการติดตามผลต่อเนื่อง สำหรับแนวทางในการฝึกอบรมควรเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แสดงความคิดเห็นในการคิดเอง ทำเอง สำรวจและชี้บ่งปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนร่วมกันคิด ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาร่วมกัน ซึ่งการฝึกอบรมในลักษณะนี้จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความภาคภูมิใจ และจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมมากกว่าการเรียนรู้จากการรับฟัง การบรรยาย ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหายั่งยืนตลอดไป โดยมีรายละเอียดของกรอบแนวคิด ดังภาพที่ 1.2

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดการจัดการปัญหาขยะชุมชนอยู่เจริญบุญมา